

An ethnobotanical investigation to determine plants used as folk medicine in Kelkit (Gümüşhane/Turkey) district

Mustafa KORKMAZ *, Emriye KARAKURT

Erzincan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Erzincan, Turkey

Abstract

Local names and medicinal uses of totally 132 plants from 39 families were determined as result of the research conducted for determining the plants used for medicinal purposes by local people of Kelkit district. The biggest five families in terms of their number of taxa were found as Rosaceae (19 taxa), Asteraceae (17 taxa), Lamiaceae (14 taxa), Apiaceae (7 taxa), and Orchidaceae (6 taxa). The mostly used parts of the plants were found respectively as the whole plant (42 taxa), flower (31 taxa), fruit and leaf (29 taxa for each), root (16 taxa) and stem (10 taxa). Distribution of the plant taxa to the phytogeographical regions were determined as Irano-Turanian as 26, Euro-Siberian as 18, Mediterranean as 4, and taxa of unknown region or multi-zone as 84. A total of 11 taxa (8.33%) were found to be endemic. The local people have mostly used medicinal plants for gastrointestinal disturbance (47 plants), urinary tract disorders, and infectious problems (45 plants), asthma, bronchitis, cough and flu infections (45 plants), kidney stone and discomfort (25 plants), and the diabetes (21 plants). The most common using method of plants is making tea (infusion). Also, side effects of some plants in the study were also determined. The study results were also compared with the results of other studies carried out in nearby areas, and it was determined that medicinal uses of 51 taxa were revealed in this study for the first time.

Key words: Kelkit, Gümüşhane, folk medicine, medicinal plants, ethnobotany

----- * -----

Kelkit (Gümüşhane) ilçesinde halk ilacı olarak kullanılan bitkilerin belirlenmesi üzerine etnobotanik bir çalışma

Özet

Kelkit ilçesinde yöre halkı tarafından tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda toplam 39 familyaya ait 132 bitkinin yöresel adları ve tıbbi kullanımları belirlenmiştir. Takson sayıları bakımından en büyük 5 familya sırasıyla; Rosaceae (19 takson), Asteraceae (17 takson), Lamiaceae (14 takson), Apiaceae (7 takson) ve Orchidaceae (6 takson) şeklinde bulunmuştur. Bitkilerin en çok kullanılan kısımları sırasıyla bitkinin tamamı (42 takson), çiçek (31 takson), meyve ve yaprak (29'ar takson), kök (16 takson) ve gövde (10 takson) şeklinde bulunmuştur. Bitki taksonların fitocoğrafik bölgelere dağılımı; İran-Turan 26, Avrupa-Sibirya 18, Akdeniz 4 ve bölgesi bilinmeyen veya çok bölgeli 84 takson şeklinde bulunmuştur. Toplam 11 taksonun (% 8,33) ise endemik olduğu belirlenmiştir. Yöre halkı tıbbi bitkileri çoğunlukla; sindirim sistemi rahatsızlıklarında (47 bitki), idrar yolları rahatsızlıklarında ve enfeksiyon problemlerinde (45 bitki) astım, bronşit, öksürük ve gribal enfeksiyonlarda (45 bitki), böbrek taşı ve rahatsızlıklarında (25 bitki), şeker hastalığında (21 bitki) kullanmaktadır. Bitkilerin en yaygın kullanımı ise çay (infüzyon) şeklindedir. Ayrıca çalışmada bazı bitkilerin yan etkileri de belirlenmiştir. Çalışma sonuçları ile yakın alanlarda yapılan diğer çalışmaların sonuçları karşılaştırıldığında, 51 taksonun tıbbi kullanımlarının ilk kez bu çalışmada ortaya konulduğu belirlenmiştir.

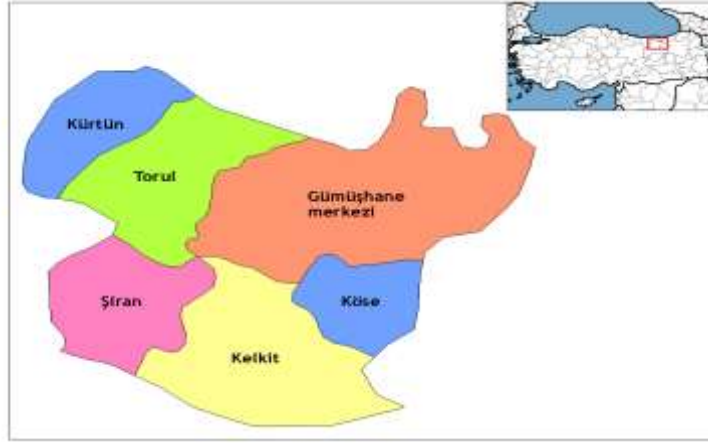
Anahtar kelimeler: Kelkit, Gümüşhane, halk ilacı, tıbbi bitkiler, etnobotanik

1. Giriş

Etnobotanik, geniş anlamda, bitki-insan ilişkilerini ifade etmektedir (Heinrich ve ark., 2004; Graham, 2008). Daha dar anlamdaysa “bir yörede yaşayan halkın, yakın çevresinde bulunan bitkilerden çeşitli gereksinimlerini karşılamak üzere yararlanılabildiği ve bitkiler üzerine etkileri” olarak tanımlanabilir. Günümüzde sadece bitkilerin niçin kullanıldığı değil, aynı zamanda bitkilerin yetiştiği ortam şartlarının belirlenmesi konularına da odaklanmış olan etnobotanik teriminin kapsamı sürekli değişmektedir (Heinrich ve ark., 2004; Yıldırım, 2004). Etnobotaninin ortaya çıkışında, çeşitli hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla binlerce yıldan beri tıbbi bitkilerin kullanılması büyük rol oynamıştır (Heinrich ve ark., 2004; Baytop, 1999).

Etnobotanik araştırmalar, deneme yanılma yoluyla edinilmiş ve uzun bir zaman süreci sonucunda nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşan, çok değerli içerikleri ile bitkilerin bilimsel olarak da değerlendirilmelerine önemli katkıda bulunmaktadır. Zengin bir kültürel mirasa sahip olan ülkemizin de etnobotanik açıdan oldukça kapsamlı bir bilgi hazinesi mevcuttur. Ancak, kırsal kesimden kentlere olan göçlere ve gelişen teknolojiye paralel olarak, yeni nesiller bu hazinenin değerini bilmemekte ve bu bilgiler kullanılmadığı için kaybolma riski taşımaktadır. Bu nedenle bu bilgilerin bir an önce yazılı hale getirilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu zorunluluk ülkemiz ekonomisi açısından önemlidir. Hangi bölgelerde hangi bitkilerden yararlanılabileceğinin tespiti, ancak etnobotanik çalışmalar ışığında belirlenebilecektir. Böylece halktan alınan bilgiler halkın ekonomisine katkı sağlaması için geri dönecektir (Başaran, 2003). Türkiye’de tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte, 500 civarında olduğu tahmin edilmekte ve yaklaşık 200 tıbbi ve aromatik bitkinin ihracat potansiyelinin olduğu belirtilmektedir (Baytop, 1999; Ekim ve ark., 2000; Aydın, 2004).

Bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesinin Gümüşhane il sınırları içerisinde bulunan Kelkit ilçe merkezi ve köylerinde halkın halk ilacı olarak faydalandığı bitkileri araştırıldı. Ülkemizde belirlenen 144 Önemli Bitki Alanı (ÖBA) bulunmaktadır (Özhatay ve ark., 2005; Özhatay, 2006). Bu ÖBA’lardan üç tanesi (Sipikör Dağı, Pöske dağı, Karadağ) Kelkit-Erzincan sınırında yer almaktadır. Kelkit ilçesinde yapılan floristik bir çalışmada (Kandemir ve ark., 2012) 1098 çeşit bitki belirlenmiştir. Kelkit’in İran-Turan ve Avrupa-Sibirya fitocoğrafya bölgeleri arasında geçiş konumunda olması bu alanın bitki zenginliğine temel teşkil eden en önemli faktör olmuştur. Kelkit konum itibarıyla Gümüşhane il merkezinin güney kesimine düşer. Doğusunda Köse ilçesi, Batısında Şiran ilçesi ve Güneyinde Erzincan ili ile çevrilidir (Şekil 1).

Şekil 1 Çalışma Alanının Coğrafi Haritası (Kelkitliler, 2013)

İlçenin yüzölçümü 1610 km² olup, denizden yüksekliği 1412 m’dir. Yüzey şekilleri itibarıyla genel olarak dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. İlçenin en önemli akarsuyu olan Kelkit Çayı’nın toplam uzunluğu 320 km olup, 27 km kadarı ilçe içerisinde kalmaktadır. Kelkit Karadeniz coğrafi bölgesinde bulunmasına rağmen, Doğu Anadolu bölgesinin coğrafi özellikleriyle örtüşen iklim özelliklerine sahiptir. Bu yüzden ilçede Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu arasında bir geçiş iklimi hakimdir. Her iki bölgenin iklim özelliğini taşıyan yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk, ilkbahar ve sonbahar ayları oldukça yağışlı geçmektedir. Yıllık ortalama yağış miktarı 460 mm²’dir. Ziraat ve hayvancılık ilçenin ekonomisinde önemli yer tutmaktadır (Kelkitliler, 2013).

2. Materyal ve yöntem

Bitki numuneleri Eylül-2013 ve Ağustos-2014 arasında uygun vejetasyon dönemlerinde Kelkit çevresinden, köylerinden ve yaylarından toplanmıştır. Etnobotanik verileri toplamak için ilçe merkezine ve köylerine gidilerek yöre halkıyla görüşülmüştür. Bitkilerin etnobotanik özelliklerinin tespiti için; köy halkı, köy kahvehaneleri, yaylaya göç etmiş köylüler, bitkisel ürünleri satışı sunan ve satın alan köylüler, arıcılar ve çobanlarla görüşülmüştür. İlçe merkezinde ise bazı ilçe sakinleri, Devlet Hastahanesi ve bazı okullar ziyaret edilerek anket düzenlenmiştir. Verilerin derlenmesi için 5 beldeye ve 50 köye gidilerek toplam 292 kişi (Ek 1) ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerin bir kısmı ses kaydına alınmıştır. Ayrıca ilçe merkezinde bulunan Gazi Anadolu Lisesi’nden 71, Kelkit Anadolu Lisesi’nden 93, Behiye-Mustafa Doğan Ortaokulu’ndan 87 öğrenciye anket yapılarak şifalı bitkilerle ilgilenen, bitkileri kullanan kişilerin tespiti yapılmış akabinde bilgi almak için o kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Toplanan bitki örnekleri bilinen herbaryum teknikleri ile preslenerek kurutulmuştur. Bitki örnekleri “Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Davis, 1965-1988); Güner ve ark. (2000)” adlı eserden yararlanılarak teşhis edilmiştir. Teşhis edilen örnekler Kandemir ve ark. tarafından belirlenen Kelkit florası (2012) ve Biyoloji bölümümüzde henüz kurulma aşamasında olan herbaryumda bulunan örneklerle karşılaştırılarak kesinlik kazandırılmıştır. The Plant List (2015)’de bazı taksonların isimlerinin değiştiği belirlenmiştir. Çalışmada bu taksonların (*Brassica oleracea* L. (Syn: *Brassica oleracea* var *capitata* L.); *Astracantha gummifera* (Labill.) Podlech (Syn: *Astragalus gummifer* Lab.); *Securigera orientalis* (Mill.) Lassen (Syn: *Coronilla orientalis* Miller

var. *orientalis* (All.) Vitman) ve *Rubus canescens* DC. (Syn: *Rubus canescens* var. *glabratus* (Godron) Davis & Meikle) güncel adlarına yer verilmiştir. Çalışma sonucunda araziden toplanan bitki örnekleri teşhis çalışmalarını müteakiben herbaryum kartonlarına yapıstırılmış, etiketlenmiş ve kurulum aşamasında olan Erzincan Üniversitesi Herbaryumu'nda muhafaza altına alınmıştır.

3. Bulgular

Araştırma sonucunda belirlenen bitki taksonları ve bu taksonlara ait etnobotanik veriler Tablo 1'de verilmiştir. Bu tabloda bitkilerin familyaları ve tür adları, yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım şekilleri ve tedavi özellikleri sırasıyla verilmiştir. Ayrıca bitkilerin kullanımı sırasında karşılaşılan yan etkiler de belirtilmiştir.

Tablo 1. Bitkilerin Yerel Adları, Kullanılan Kısımları, Kullanım Şekilleri ve Tedavi Özellikleri

Familya / Tür adı	Yöresel adı	Kullanılan kısım	Kullanım şekli	Tedavi özellikleri (Hastalık / Yan etki)
ADOXACEAE <i>Viburnum lantana</i> L.	Gilaburu, girebolu	Meyve	Suyu çıkarılır	Böbrek taşı, idrar söktürücü, şeker hastalığı, prostat, idrar yolu iltihabı, vücuttaki toksin maddeleri atıcı, nefes darlığı
<i>Sambucus ebulus</i> L.	Kokmuş ot, mürver	Çiçek, petal	Çayı demlenir	Antiviral
APIACEAE <i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu	Bitkinin tamamı	Çiğ yenir, Çayı demlenir	Mide rahatsızlığı, grip, bağışıklığı artırır
<i>Daucus carota</i> L.	Havuç	Kök	Çiğ yenir	Gözü kuvvetlendirir
<i>Eryngium billardieri</i> Delar	Çakırdiken , boğa diken	Gövde	Çiğ yenir	Hepatit hastalığı, karaciğer yağlanması
<i>Petroselinum crispum</i> L.	Maydanoz	Bitkinin tamamı	Suyu çıkarılır, Çiğ yenir	Anne sütü artırıcı, yüksek tansiyona karşı, iştah açıcı, göz rahatsızlığı, zayıflatıcı, idrar yolları iltihabı, vücutta fazla tüylenmeyi engeller, hormon bozukluğu, prostat, böbrek taşı, idraryolları rahatsızlıkları, İdrar söktürücü, böbrekleri besler, vücuttaki iltihaplar, sivilce, karaciğer yağlanması, bağırsakları çalıştırır, şekeri düşürür, ödem atıcı, eklem romatizması, şeker hastalığı, damar açıcı Yan etki: uzun süre kullanımı böbrekleri tahriş eder
<i>Pimpinella anisetum</i> Boiss. & Bal.	Anason	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Mide ve bağırsak şişkinliklerinde, anne sütü artırıcı, gaz söktürücü, astım-bronşit, öksürük, balgam, ağız kokusu, uykusuzluk problemleri, mide rahatsızlıkları, adet sancısında
<i>Pimpinella corymbosa</i> Boiss.	Ezerteli, yaban kereviz	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Böbrek sancısı, adet sancısı
<i>Prangos pabularia</i> Lindl.	Çakşır	Kök	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır, Turşu yapılır	Vücut direncini artırır, kısırlık, sindirim sistemi rahatsızlıkları, hazımsızlık, kuvvet verici, şeker hastalığı, sperm oluşumu
ASTERACEAE <i>Achillea biebersteini</i> Afan.	Sarı civan perçemi	Bitkinin tamamı	Kaynatılarak içilir.	Böbrek taşı düşürücü, kanı temizler, iltihap kurutucu, karaciğeri temizler, kadın hastalıkları, adet söktürücü, sancıyı keser, baş ağrısı, ülser, gastrit, yatak ıslatması, prostat, idrar söktürücü, hayvanların ayak yaralarını iyileştirir Yan etki: Çiçek tozu vücutta alerji yapabilir. Balla civanperçemi birlikte yenirse alerjisi geçer. Mide bulantısı ve ishal yapabilir
<i>Achillea wilhelmsii</i> C. Koch	Sarı civan perçemi	Bitkinin tamamı	Kaynatılarak içilir.	Böbrek taşı düşürür, kanı temizler, iltihap kurutucudur, karaciğeri temizler, kadın hastalıkları, adet söktürür, sancıyı keser, baş ağrısı, ülser, gastrit ve yatak ıslatması, prostat, idrar söktürücü, hayvanların ayak yaralarını iyileştirir. Yan etki: Çiçek tozu vücutta alerji yapabilir. Balla civanperçemi birlikte yenirse alerjisi geçirir.
<i>Achillea millefolium</i> L.	Beyaz civan perçemi	Bitkinin tamamı	Kaynatılarak içilir.	Böbrek taşı düşürür, kanı temizler, iltihap kurutucudur, karaciğeri temizler, kadın hastalıkları, adet söktürür, sancıyı keser, baş ağrısı, ülser, gastrit ve yatak ıslatması, prostat, idrar söktürücü, hayvanların ayak yaralarını iyileştirir. Yan etki: Çiçek tozu vücutta alerji yapabilir. Balla civanperçemi birlikte yenirse alerjisi geçirir. Mide bulantısı ve ishal yapabilir
<i>Anthemis tinctoria</i> L. var. <i>tinctoria</i>	Sarı papatya	Çiçek	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyon, bronşit, balgam sökücü, sinüzite, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, İltihap dağıtıcı, antibiyotik, Sindirim sistemi, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır

Tablo 1. devam

<i>Anthemiscratica</i> L. subsp. <i>Umbilicata</i> (Boiss. & Huet) Grierson	Papatya	Çiçek	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyon, bronşit, balgam sökücü, sinüzit, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, iltihap dağıtıcı, antibiyotik, Sindirim sistemi, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır
<i>Centaurea armena</i> Boiss.	Peygamber çiçeği	Yaprak ve dal	Çayı demlenir Suyu çıkarılır	Migren hastalığı, iltihap sökücü, egzama, kaşıntı
<i>Cichorium intybus</i> L.	Sütlü ot, çıtlankuş	Çiçekli dal, gövde	Kaynatılarak içilir	Karaciğer problemleri, kan temizleyici, hepatit, mide şişkinlikleri, nefes darlığı, kanı sulandırır, kalp damarlarını açar, kalp rahatsızlığı, yara ve çiban tedavisi
<i>Helianthus tuberosus</i> L.	Yer elması	Yumru	Çiğ yenir	Sindirim sistemi bozukluğu, kabızlık
<i>Helichrysum plicatum</i> DC. subsp. <i>plicatum</i>	Yayla çiçeği, altın otu, ölmez çiçek	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Banyo suyuna katılır, Bala katılır	Astım, bronşit, idrar söktürücü, böbrek taşı düşürücü, idrar yolları iltihabı, egzama varis, prostat, sarılık, kolesterol, antibiyotik
<i>Onopordum bracteatum</i> Boiss. & Heldr. var. <i>bracteatum</i>	Boğa diken	Tohum	Bala katılır	Basur
<i>Taraxacum crediforme</i> DC.	Karahindiba	Bitkinin tamamı, Sütü	Çayı demlenir Sütü dişleri temizler	Hepatit, karaciğer temizleyici, sarılık, zayıflama, dişi temizler Yan etki: Sütünü emmemek gerekir alerji yapabilir.
<i>Tragopogon buphthalmoides</i> (DC.) Boiss. var. <i>buphthalmoides</i>	Yemlik, dede sakalı	Yaprak	Çiğ yenir	Mide ve bağırsaktaki kılı döker, bağırsak çalıştırır
<i>Tragopogon dubius</i> Scop.	Yemlik, dede sakalı	Yaprak	Çiğ yenir	Mide ve bağırsaktaki kılı döker, bağırsak çalıştırır
<i>Tripleurospermum callosum</i> (Boiss. & Heldr.) E. Hossain	Papatya	Çiçek	Çayı demlenir Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyon, bronşit, balgam sökücü, sinüzit, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, iltihap dağıtıcı, antibiyotik, Sindirim sistemi, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır
<i>Tripleurospermum melanolepis</i> (Boiss. & Buhse) Pobed.	Papatya	Çiçek	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyon, bronşit, balgam sökücü, sinüzit, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, iltihap dağıtıcı, antibiyotik, Sindirim sistemi, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır
<i>Tripleurospermum parviflorum</i> (Willd.) Pobed.	Papatya	Çiçek	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyonlar, bronşit, balgam sökücü, sinüzit, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, iltihap dağıtıcı, antibiyotik, sindirim bozukluğu, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır
<i>Tripleurospermum transcaucasicum</i> (Manden.) Pobed.	Papatya	Çiçek	Çayı demlenir Suyu çıkarılır	Gribal enfeksiyonlar, bronşit, balgam sökücü, sinüzit, beyni geliştirir, cilt rahatsızlığı ve bakımı, göz rahatsızlığı, uykusuzluk, ödem atıcı, sancı kesici, rahatlatıcı, yorgunluk alıcı, iltihap kurutucu, iltihap dağıtıcı, antibiyotik, sindirim sistemi, böbrek rahatsızlığı, baş ağrısı, mide rahatsızlığı, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, ses kısıklığı Yan etki: Kalp rahatsızlığı olanlar dikkatli kullanılmalıdır
BERBERIDACEAE <i>Berberis vulgaris</i> L.	Kızamık, kızambuk	Kök, meyve, yaprak	Çiğ yenir, Marmelatı yapılır	Şeker, kolesterol ve tansiyon, mide ağrısını keser, bağırsakları rahatlatır
BORAGINACEAE <i>Alkanna tinctoria</i> L.	Havacıva otu	Kök	Kaynatılarak içilir, Tereyağına katılır, Sütle kaynatılır	Ağrı kesici, mide iltihabı, egzama, yaralar, çiban, öksürük, soğuk algınlığı, mide rahatsızlığı, yanıklar, şişlikler, nefes darlığı
BRASSICACEAE <i>Brassica oleracea</i> L.	Lahana	Yaprak	Suyu çıkarılır, Lapası yapılır	Zayıflatıcı, vücuttaki iltihapları giderici, ağrı kesici
<i>Capsella bursa-pastoris</i> L.	Çoban çantası, serçe gözü	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir Çiğ yenir	Kadın hastalıkları, iltihap kurutucu

Tablo 1. devam

<i>Hesperis schischkini</i> Tzvelev	Gece menekşesi	Çiçek	Çayı demlenir. Suyu çıkarılır.	Üst solunum yolları hastalıkları, öksürük, bronşit, sinüzit, cilt rahatsızlıkları
<i>Raphanus sativus</i> L.	Kırmızı turp	Kök	Çiğ yenir	C vitamini kaynağı, diş sağlığı
CHENOPODIACEAE <i>Beta vulgaris</i> L.	Şeker pancarı	Kök	Pekmez yapılır	Kansızlık giderici, kesik yarasını iyileştirir
<i>Chenopodium album</i> L. subsp. <i>album</i>	Yaban tel pancarı	Yaprak, gövde	Yemeği yapılır	Demir eksikliğine karşı
<i>Spinacia oleracea</i> L.	Ispanak	Yaprak	Yemeği yapılır	Kansızlık giderici
CONVOLVULACEAE <i>Ipomoea purpurea</i> L.	Eflatun çiçekli yer sarmaşığı	Yaprak	Kaynatılarak içilir	Bağırsak problemlerine karşı
CORNACEAE <i>Cornus mas</i> L.	Kızılcık	Meyve, çekirdek	Marmelat, reçel yapımı, Suyu çıkarılır, Çayı demlenir	İshal, bağırsak rahatsızlıkları, safrayı keser, karaciğer hararetini giderir, ateş düşürücüdür, soğuk algınlığına karşı
CUCURBITACEAE <i>Cucumis sativus</i> L.	Salatalık	Kabuk	Kaynatılarak içilir, Cilde konur	Böbrektaşı, cilt bakımı
<i>Cucurbita moschata</i> DuchesneexPoir.	Bal kabağı	Meyve, çekirdek, çiçek	Yemeği yapılır, Suyu çıkarılır, Lapası yapılır	Kabızlık, baş ağrısı, ağrı kesici, tenya, solucan, kurt düşürücü, zeka geliştirici, çıban tedavisi ve vücut şişkinliklerinde
CUPRESSACEAE <i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	Ardıç, pir, kızılılık	Meyve	Çayı demlenir, Kaynatılarak içilir, Çiğ yenir.	İdrar yolları iltihabı, iştah açıcı, şekeri düşürür, ağız kokusu, sedef, egzama, romatizma, gözü keskinleştirir, nefes darlığı, iyi ve kötü huylu kansere faydalıdır. Yan etki: Aşırı kullanımı böbrekleri tahriş eder, hamileler için tehlikelidir
ELAEAGNACEAE <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	İğde	Meyve, çiçek	Çiğ yenir.	İshali keser, vücuda kuvvet verir, idrar tutamama, kusma, öksürük, şeker hastalığı, zihin açıcı Yan etki: Kabızlık yapar
EUPHORBIACEAE <i>Euphorbia seguieriana</i> Necker	Sütleşen	Süt, bitkinin tamamı	Süt, suya karıştırılıpkull anılır, Sütü damlatılır	Basur, ayak mantarı Yan etki: Alerji yapar, zehirli bir bitkidir dikkatli kullanılmalıdır
<i>Euphorbia cardiophylla</i> Boiss. & Heldr.	Sütleşen	Süt, bitkinin tamamı	Süt, suya karıştırılıp kullanılır. Sütü damlatılır	Basur, ayak mantarı Yan etki: Alerji yapar, zehirli bir bitkidir dikkatli kullanılmalıdır
EQUISETACEAE <i>Equisetum arvense</i> L.	Ulama, kırkilitotu, atkuyruğu, kırkdüğüm	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Kaynatılarak içilir.	Kalp-damar açıcı, idrar yolları iltihabı, yumurtalık iltihapları, karaciğer tıkanıklığı, aft, burun kanaması, yatak ıslatma, reflü, terlemeyi önler, böbrek taşı, nefes darlığı
FABACEAE <i>Astracantha gummifera</i> (Labill.)Podlech	Geven	Gövde, kök, yaprak, bitkinin tamamı	Çayı yapılır, Yağı çıkarılır	İltihap sökücü, yüksek tansiyonu, kanser, mide rahatsızlığı, öksürük, bademcik, astım, bronşit, ağız yaraları, eklem ağrıları
<i>Securigera orientalis</i> (Mill.) Lassen	Maya otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Vücudu rahatlatır
<i>Phaseolus vulgaris</i> L.	Fasulye	Meyve, yaprak	Yemeği yapılır	Şeker hastalığı, sindirim sistemi rahatsızlıkları
GERANIACEAE <i>Geranium tuberosum</i> L.	Kahmut	Yumru	Çiğ yenir	Cildi güzelleştirir.
HYPERICACEAE <i>Hypericum elongatum</i> Ledeb.	Sarı kantaron	Çiçek, yaprak, bitkinin tamamı	Yağı çıkarılır, Çayı demlenir, Kaynatılarak içilir	Vücut içindeki ve dışındaki yaraların tedavisi, hücreleri yeniler, cildi tazeleştirir, kan dolaşımı, sara, iltihap kurutucu, ağrı kesici, gastrit, ülser, uyku stres, karaciğer yetmezliği mideye faydalıdır, halsizlik, zindelik verir, kulak çınlaması, böbrek taşı

Tablo 1. devam

<i>Hypericum scabrum</i> L.	Sarı kantaron	Çiçek, yaprak, bitkinin tamamı	Yağı çıkarılır, Çayı demlenir, Kaynatılarak içilir	Vücut içindeki ve dışındaki yaraların tedavisi, hücreleri yeniler, cildi tazeleştirir, kan dolaşımı, sara, iltihap kurutucu, ağrı kesici, gastrit, ülser, uyku stres, karaciğer yetmezliği mideyi rahatlatır, halsizlik giderir ve zindelik verir, kulak çınlaması, böbrek taşı
JUGLANDACEAE <i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Meyve, yeşil kabuk, yaprak	Çiğ yenir, Pansuman yapılır, Sirkeyle karıştırılır, Banyo suyuna katılır, Çayı demlenir, Dişler ovalanır, Merhem yapılır, Karışım halinde kullanılır, Lapası yapılır Saç boyanır	Kalbi güçlendirir, beyin gelişimi, kansızlık, zihni açar, unutkanlığı engeller, göz iltihabı, saçkıran, iç kanama, güneş çarpması, kolesterol, şeker hastalığı, kanser, karaciğer rahatsızlığı, ayak mantarı, ayak ağrısı, kellik Yan etki: Fazlası nadiren sivilce, egzama ve kaşıntı yapar
LAMIACEAE <i>Mentha longifolia</i> (L.) L.	Nane	Yaprak, çiçekli dal	Çayı demlenir, Dişe konur, Lapası konur, Koklanır, Bala katılır	Mide bulantısı, mide problemleri, iç kanama, ağız kokusu, hıçkırık, üst solunum yolları rahatsızlıkları, gaz söktürücü, diş ağrısı, süt düğümü çözücü, ağrı kesici
<i>Micromeria cristata</i> (Hampe) Griseb. subsp. <i>orientalis</i> P.H.Davis	Kekik	Yaprak, çiçek durumu, bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Karışım olarak kullanılır, Kaynatılarak içilir	Öksürük, astım, bronşit, sinüzit, mide ağrısı, mide bulantısı, mide rahatsızlıklarına, baş ağrısı, gaz söktürür, hazmı kolaylaştırır, Akciğer rahatsızlıkları, böbrek rahatsızlıkları,soğuk algınlığı, idrar söktürücü, prostat, halsizlik, kan temizleyici, antioksidan, şeker hastalığı, rahim ağzı kanseri, romatizma
<i>Thymussipyleus</i> Boiss subsp. <i>si pyleus</i>	Kekik	Yaprak, çiçek durumu, bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Karışım olarak kullanılır, Kaynatılarak içilir	Öksürük, astım, bronşit, sinüzit, mide ağrısı, mide bulantısı, mide rahatsızlıklarına, baş ağrısı, gaz söktürür, hazmı kolaylaştırır, akciğer rahatsızlıkları, böbrek rahatsızlıkları,soğuk algınlığı, idrar söktürücü, prostat, halsizlik, kan temizleyici, antioksidan, şeker hastalığı, rahim ağzı kanseri, romatizma
<i>Ocimum basilicum</i> L.	Reyhan,fesle eğan	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır, Koklanır	Mide problemleri, ağız yaraları, boğmaca, öksürük, bağırsak sancısı, asabilik, uykusuzluk, zihni çalıştırır
<i>Salviacandidissima</i> Vahl. subsp. <i>candidissima</i>	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı düşürücü, vücut direnci, boğaz iltihabı, faranjit, bronşit Yan etki: Fazlası tansiyon yükseltir
<i>Salvia cryptantha</i> Montbret& Aucherex Benth	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyonlar, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabı, faranjit, bronşit Yan etki: Fazla kullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Salvia multicaulis</i> Vahl.	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabını faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Salvia rosifolia</i> Sm.	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyonlar, rahatlatıcı, böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabını giderir, faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir

Tablo 1. devam

<i>Salvia sclarea</i> L.	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılıdır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabı, faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Salvia syriaca</i> L.	Adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılıdır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabı, faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Salvia verticillata</i> L. subsp. <i>asiatica</i> (Freyn & Bornm.) Bornm.	Adaçayı, kayışkaran	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Gargara yapılıdır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabı faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Satureja hortensis</i> L.	Şeker otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Şeker hastalığı
<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl var. <i>glabrescens</i> Bhattacherjee & Hub.-Mor.	Tüylü adaçayı	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir Gargara yapılıdır	Halsizlik, öksürük, mide ağrısı, doğal antibiyotik, gribal enfeksiyon, rahatlatıcı böbrek taşı, vücut direnci, boğaz iltihabı, faranjit, bronşit Yan etki: Fazlakullanımı tansiyonu yükseltir
<i>Teucrium polium</i> (L.) Tausch.	Sancı otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Sancı kesici
LILIACEAE <i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Yumru	Ezerek saça sarılır, Ağrıyan yere konur, Çiğ yenir, Karışım olarak kullanılır	Saç kıran, kellik, diş ağrısı, eklem ağrısı, tansiyon, damar açıcıdır, basur, sinüzit
<i>Allium cepa</i> L.	Soğan	Yumru	Suyu çıkarılır, Buharı burna çekilir, Dövülerek ağrıyan yere konur, Lapası ilgili yere konur, Burna tutulur	Sara nöbeti, astım-bronşit, rahim kisti, rahim iltihabı, idrar söktürücü, adet gecikmesini düzenler, baş ağrısı, incinme, ağrı kesici, arı sokması, ayak ve el şişmesi ve burkulmaları
MALVACEAE <i>Alcea apterocarpa</i> (Fenzl.) Boiss.	Hatmi çiçeği, gülhatmi	Çiçek, yaprak	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır, Cilde sürülür	Astım-bronşit, sinüzit, reflü, faranjit, akciğer rahatsızlıkları, öksürük, yara ve çıban
<i>Alcea calvertii</i> Boiss.	Hatmi çiçeği, gülhatmi	Çiçek, yaprak	Çayı demlenir, Suyu çıkarılır, Cilde sürülür	Astım-bronşit, sinüzit, reflü, faranjit, akciğer rahatsızlıkları, öksürük, yara ve çıban
<i>Malva neglecta</i> Wallr.	Ebe gümece, ebengömece	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Lapası ilgili yere konur, Gargara yapılıdır, Yaprakları ağrıyan yere sarılır, Dövülüp ilgili yere konur.	İltihap söktücü, yorgunluk, ayak şişmesi, bademcik, öksürük, mide ağrılarına, böbrek rahatsızlıkları, Şeker hastalığı, astım-bronşit, yara, çıban, iltihaplı, vücut yaraları, boğaz ağrısı, diz ağrısı, kadın hastalıkları, apseli rahatsızlıklar, diş ağrısı, romatizma
MORACEAE <i>Morus alba</i> L.	Dut	Meyve	Pekmezi yapılıdır	Kansızlık
<i>Morus nigra</i> L.	Karadut	Yaprak, meyve	Lapası ilgili yere konur, Çiğ yenir	Antibiyotik, kansızlık, şeker hastalığı
<i>Syringa vulgaris</i> L.	Leylak	Çiçek	Koklanır	Zihin açıcı
ONAGRACEAE <i>Epilobium angustifolium</i> L.	Yakı otu	Dal-gövde	Çayı demlenir	Kan temizleyici

Tablo 1. devam

ORCHIDACEAE <i>Dactylorhiza euxina</i> (Nevski) H. Baumann & Kunkele	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğunu giderir
<i>Dactylorhiza umbrosa</i> (Kar. & Kır.) Nevski	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğuna iyi gelir
<i>Dactylorhiza osmanica</i> (Kl.) Soo	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğunu giderir
<i>Dactylorhiza urvilleana</i> (Steudel) Baumann & Kunkele	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğunu giderir
<i>Orchis sp. L.</i>	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğunu giderir
<i>Orchismascula</i> L. subsp. <i>pinetorum</i> (Boitss. & Kotschy) G. Camus	Sahlep	Kök	Çayı demlenir	Vücuda kuvvet verir, yara, çıban, iltihap iyileştirir, kalbi kuvvetlendirir, zihin yorgunluğunu giderir
PAPAVERACEAE <i>Fumaria parviflora</i> Lam.	Şahtere	Dal-gövde	Çayı demlenir.	Karaciğer problemlerine karşı kullanılır, kan temizleyicidir
<i>Glaucium grandiflorum</i> Boiss. & Huet. var. <i>grandiflorum</i>	Yabani haşhaş, deli gılla	Çiçek, bitkinin tamamı	Çayı demlenir,	Balgam söktürür Yan etki: Beyni uyuşturur, kısa süreli şuur kaybı yapabilir
<i>Papaver dubium</i> L.	Gılla, haşhaş	Çiçek, bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Balgam söktürür Yan etki: Beyni uyuşturur, kısa süreli şuur kaybı yapabilir
<i>Papaver rhoeas</i> L.	Gelincik, haşhaş	Çiçek, bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Balgam söktürür Yan etki: Beyni uyuşturur, kısa süreli şuur kaybı yapabilir
PLANTAGINACEAE <i>Plantago major</i> L.	Sinirli ot, bağ yaprağı	Yaprak	Çayı demlenir, Lapası ağırlı yere konur, Suyu çıkarılır, pansuman yapılır, Kaynatılarak içilir, Gargara yapılır	Kadın hastalıkları, astım, bronşit, nefes darlığı, kalp rahatsızlığı, iltihap söktürür, nasır, iltihaplı yara, süt düğümü çözer, göz iltihabı, ağız yaraları, diz ağrısı, ağrı kesici Yan etki: Şeker hastalığı olanlar kullanmamalıdır
<i>Plantago media</i> L.	Sinirli ot	Yaprak	Çayı demlenir, Lapası ilgili yere konur, Suyu çıkarılır, pansuman yapılır, Kaynatılarak içilir, Gargara yapılır.	Kadın hastalıkları, astım –bronşit, nefes darlığı, kalp rahatsızlığı, iltihap söktürür, nasır, iltihaplı yara, süt düğümü, göz iltihabı, ağız yaraları, diz ağrısı, ağrı kesici Yan etki: Şeker hastalığı olanlar kullanmamalıdır
PINACEAE <i>Abies nordmanniana</i> (Stev.) Spach subsp. <i>nordmanniana</i>	Kökner, gökner	Reçine	Reçinesi ilgili yere konur, Ağda olarak kullanılır	Çıban tedavisi, vucut bakımı
<i>Pinus sylvestris</i> L.	Çam	Reçine, kozalak, çiçek, çıra	Çiğ yenir, Kaynatılarak içilir, Reçine ilgili yere konur	Kireçleme, romatizma, belfitığı, diz ağrısı, şeker hastalığı, balgam söker, vücut iltihabı, astım, bronşit, iltihaplı yaralar, mide ve bağırsak kurtlarını döker
POACEAE <i>Agropyron repens</i> L.	Ayrık otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Böbrek yetmezliği, karaciğer yetersizliği siyatik, bel fitiği, kanser, prostat Yan etki: Çok fazla içilirse şişmanlatır
<i>Avena sativa</i> L.	Yulaf	Tohum	Çiğ yenir	Zayıflatır
<i>Hordeum vulgare</i> L.	Arpa	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir, Tohumu çimlendirilerek yenir, Kaynatılarak içilir	Böbrek taşı, idrar söktürücü, verem, karaciğeri kuvvetlendirir, ishal kesici, mide-bağırsak hastalıkları, travmalarda ağrı kesici, şişlikleri giderir. Yan etki: Tansiyonu yükseltir

Tablo 1. devam

<i>Triticum vulgare</i> L.	Buğday	Bitkinin tamamı, kepek	Çayı demlenir, Tohum çimlendirilerek yenir	Böbrek taşı, idrar söktürücü, mesane ve göğüs ağrılarını dindirir, mideyi rahatlatır, zihin yorgunluğu, ses kısıklığı Yan etki: Çiğ buğday yemek bağırsakta kurt yapar. Kepeksiz buğday ekmeği şişmanlatır
<i>Zea mays</i> L.	Mısır	Püskül, Meyve	Suyu çıkarılır, Yağı çıkarılır	Böbrek taşı, öksürükkesici, idrar söktürücü, mikropları kırar, cilt bakımı
POLYGONACEAE <i>Rumex acetosella</i> L.	Kuzu kulağı	Yaprak	Çiğ yenir	Şeker ve tansiyon tedavisi, sindirim sistemi hastalıkları
<i>Rumex crispus</i> L.	Evelik	Yaprak	Kaynatılarak içilir, Çiğ yenir	Dolaşım sistemi, bağırsakları çalıştırır, yüksek tansiyon tedavisi, romatizma, kansızlık, sedef hastalığı
<i>Rumex tuberosus</i> L. subsp. <i>horizontalis</i> (Koch) Rech.	Kuzu kulağı	Yaprak	Çiğ yenir	Şeker ve tansiyon tedavisi, sindirim sistemi hastalıkları
<i>Polygonum cognatum</i> Meisn	Madımak, madımalak	Bitkinin tamamı	Suyu çıkarılır	Bağırsak çalıştırır, mide şişkinliğini giderir, basur tedavisi, doğum yaraları, mide ve bağırsak rahatsızlıkları, demir eksikliği, kan dolaşımı
PORTULACACEAE <i>Portulaca oleracea</i> L.	Semiz otu	Yaprak	Çiğ yenir.	Vücuda direnç verir
RANUNCULACEAE <i>Ranunculus constantinopolitanus</i> (DC.) Durv.	Sarıçiçek, düğün çiçeği	Çiçek	Çiçeği ağrıyan yere koyulur	Yarayı iyileştirir, iltihap söktürür, romatizma tedavisi
<i>Ranunculus repens</i> L.	Sarıçiçek, düğün çiçeği	Çiçek	Çiçeği ağrıyan yere koyulur	Yarayı iyileştirir, iltihap söktürür, romatizma tedavisi
ROSACEAE <i>Alchemilla</i> sp. L.	Devetabanı, aslanpençesi	Çiçek, yaprak	Çayı demlenir, Yemeği yapılır	Öksürük, astım, bronşit, akciğer rahatsızlıkları, kadın hastalıkları, menopoz, çıban, cilt kırıksıklığı, iltihap kurutucu
<i>Alchemilla minusculiflora</i> Buser	Devetabanı, aslanpençesi	Çiçek, yaprak	Çayı demlenir, Yemeği yapılır	Öksürük, astım, bronşit, akciğer rahatsızlıkları, kadın hastalıkları, menopoz, çıban, cilt kırıksıklığı, iltihap kurutucu
<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i> Pallasex Bieb.	Kırmızı alç	Dal, meyve, çiçek	Marmelat yapılır, Çayı yapılır, Karışım olarak kullanılır	Boğaz iltihabı, kalp-damar problemleri, şeker hastalıkları, tansiyon ve sinirleri yatıştırır, böbrek kumları, uykusuzluk, kaşıntı, astım-bronşit, bağırsak problemleri, damar tıkanıklığı, böbrektaşı, nefes darlığı, kalb rahatsızlığı, idrar yolu rahatsızlığı, mide rahatsızlığı, öksürük ve alerji öksürüğü, kalp çarpıntısı
<i>Crataegus tanacetifolia</i> (Poir.) Pers.	Sarı alç	Dal, meyve, çiçek	Marmelat yapılır, Çayı yapılır, Karışım olarak kullanılır	Boğaz iltihabı, kalp-damar problemleri, şeker hastalıkları, tansiyon ve sinirleri yatıştırır, böbrek kumları, uykusuzluk, kaşıntı, astım-bronşit, bağırsak problemleri, damar tıkanıklığı, böbrektaşı, nefes darlığı, kalb rahatsızlığı, idrar yolu enfeksiyonu, mide, öksürük ve alerji öksürüğü, kalp çarpıntısı
<i>Cydonia vulgaris</i> Pers.	Ayva	Çekirdek	Çayı demlenir, Kaynatıp ilgili yerlere sürülür.	Göğüs çatlakları, grip, soğuk algınlığı, boğaz yumuşatır
<i>Fragaria vesca</i> L.	Yabani çilek	Meyve	Çiğ yenir	Cildi güzelleştirir
<i>Malus domestica</i> L.	Elma	Meyve	Çiğ yenir	Tansiyon, şeker hastalığı
<i>Prunus armeniaca</i> L.	Kayısı	Meyve, çekirdek	Çekirdeği dövülür yutulur, Sacın üzerine koyularak ısıtılır ağrıyan yere konur, Suyu çıkarılır.	Bağırsak problemleri, susuzluğu giderir, kan yapar, böbrekleri çalıştırır, kabızlık, bağırsak solucanını düşürür, sivilce, ağrı kesici Yan etki: Fazla yenirse uyku verir
<i>Prunus avium</i> L.	Kiraz	Meyve, sapı	Suyu çıkarılır	Kan temizleyici, mide yaraları, zayıflama, damar sertliği, romatizma, baş ağrısı, gaz söktürücü, ödem atar, astım, şeker hastalığı, boğaz ağrıları
<i>Prunus cerasus</i> L.	Vişne	Meyve, sapı	Suyu çıkarılır	Gözü kuvvetlendirici, idrar söktürücü, şekeri düşürür, ishal keser, mide ağrısı

Tablo 1. devam

<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	Kuş eriği, dağ eriği, gakka	Meyve	Suyu çıkarılır	Anne sütü artırıcı, kanı temizleyici, İshal kesici, toksin atıcı, kanlı basur, şekeri düşürür
<i>Prunus domestica</i> L.	Kara erik	Meyve	Suyu çıkarılır	Kolestrolü düşürür, mide ve bağırsakları rahatlatır
<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pallas subsp. <i>kotschyana</i> (Boiss.) Browicz	Ahlat, ahlet	Meyve	Suyu çıkarılır	Böbrekleri çalıştırır, böbrek taşı, şeker hastalığı
<i>Rosa gallica</i> L.	Gül	Çiçek	Suyu çıkarılır, Marmelatı yapılır, Gargara yapılır, Pansuman yapılır	Kan temizleyici, ter kokusu giderici, ağız içi yaraları iyileştirici, göz kızamıklığını giderir
<i>Rosa montana</i> Chaix subsp. <i>woronowii</i> (Lonacz.) Ö. Nilsson	Kuşburnu	Meyve	Marmelat, Suyu çıkarılır, Çayı demlenir.	İdrar söktürücü, soğuk algınlığı, kan temizleyici, şeker hastalıkları, egzama, basur, vücut direnci, mideyi rahatlatır, kan yapar, C vitamini, cilt sağlığı, dolaşım sistemi rahatsızlığı, astım-bronşit
<i>Rosa villosa</i> L. subsp. <i>mollis</i> (Sm.) Keller & Gams	Kıllı kuşburnu	Meyve	Marmelat, Suyu çıkarılır, Çayı demlenir	İdrar söktürücü, soğuk algınlığı, kan temizleyici, şeker hastalıkları, egzama, basur, vücut direnci, mideyi rahatlatır, kan yapar, C vitamini, cilt sağlığı, dolaşım sistemi rahatsızlığı, astım-bronşit
<i>Rubus caesius</i> L.	Böğürtlen, mora	Meyve, kök	Marmelat, Suyu çıkarılır, Kaynatılarak içilir.	Karaciğer hastalıkları, tansiyon, soğuk algınlığı, basur, iltihap kurutucu, vücuda kuvvet verir, sperm oluşumu
<i>Rubus canescens</i> DC.	Böğürtlen, mora	Meyve, kök	Marmelat, Suyu çıkarılır, Kaynatılarak içilir.	Karaciğer hastalıkları, tansiyon, soğuk algınlığı, basur, iltihap kurutucu, vücuda kuvvet verir, sperm oluşumunu artırır
<i>Rubus saxatilis</i> L.	Böğürtlen, mora	Meyve, kök	Marmelat, Suyu çıkarılır, Kaynatılarak içilir.	Karaciğer hastalıkları, tansiyon, soğuk algınlığı, basur, iltihap kurutucu, vücuda kuvvet verir, sperm oluşumunu artırır
RUBIACEAE <i>Galium boreale</i> L.	Yoğurt otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	İdrar söktürücü, kanser tedavisi
<i>Galium incanum</i> Sm. subsp. <i>elatius</i> (Boiss.) Ehrend	Yoğurt otu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	İdrar söktürücüdür, kanser tedavisi
SALICACEAE <i>Hyoscyamus niger</i> L.	Batbat otu, ban otu	Tohum	Buhuru yapılır, Yanan ateşin üzerine atılır çıkan dumana gözler tutulur.	Diş ağrısı, göz ağrısı, gözlerdeki kurdu döker Yan etki: Zehirli bir bitkidir. Yenmemelidir (Ölen olduğu belirtilmiştir)
<i>Populus tremula</i> L.	Kavak	Kabuk, yaprak, tomurcuk	Çayı demlenir, Kavak tozuyla diş ovulur, Zeytinyağıyla karıştırılıp kullanılır, Suyu çıkarılır	Guatr, akciğer veremi, basur, diş bakımı ve temizleme
<i>Salix alba</i> L.	Söğüt	Yaprak, kabuk	Kaynatılarak içilir, Sargı bezi olarak kullanılır, Ağaç güvesi koyulur Banyo suyuna katılır	Baş ağrısı tedavisi, kabuğu kanamayı durdurur, ateşli hastalıklar, söğüt ağacı güvesi sünnet yarasını iyileştirir
<i>Salix caprea</i> L.	Söğüt	Kabuk	Kaynatılarak içilir, Sargı bezi olarak kullanılır, Ağaç güvesi koyulur, Banyo suyuna katılır	Baş ağrısı tedavisi, kabuğu kanamayı durdurur, ateşli hastalıklar, söğüt ağacı güvesi sünnet yarasını iyileştirir

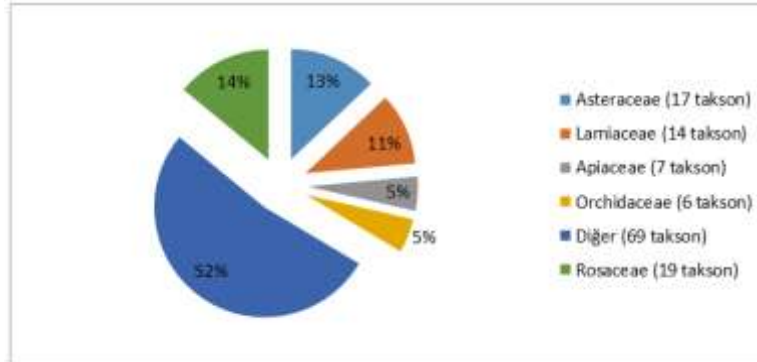
Tablo 1. devam

<i>Salix wilhelmsiana</i> Bieb.	Söğüt	Kabuk	Kaynatılarak içilir, Sargı bezi olarak kullanılır, Ağaç güvesi koyulur, Banyo suyuna katılır	Baş ağrısı tedavisi, kabuğu kanamayı durdurur, ateşli hastalıklar, söğüt ağacı güvesi sünnet yarasını iyileştirir
SANTALACEAE <i>Viscum album</i> L.	Ökse otu, çakkum	Meyve	Çayı demlenir, Merhem olarak kullanılır	Şeker, tansiyon, kanser Nefes darlığı, bronşit, tansiyon, yara iyileştirici
SCROPHULARIACEAE <i>Verbascum thapsus</i> L.	Sığır kuyruğu	Dal, gövde, çiçek	Çayı demlenir, Kaynatılarak içilir.	İltihap kurutucu, astım-bronşit, balgam söktürücü, öksürük, hemoroit, migren, baş ağrısı, diş ağrısı
SOLANACEAE <i>Capsicum annuum</i> L.	Yeşil biber	Meyve	Çiğ yenir	C vitamini kaynağı, direnç artırır
<i>Solanum tuberosum</i> L.	Patates	Yumru	Dilimlenip başa konur, Haşlanır yenir.	Baş ağrısı, ishal tedavisi
URTICACEAE <i>Parietaria judaica</i> L.	Çam anuğu, kum anuğu, dağ anuğu	Bitkinin tamamı	Çayı demlenir	Kısırlık, iltihabı söktürür, böbrek ağrıları
<i>Urtica dioica</i> L.	Isırgan	Gövde, yaprak, tohum	Suyu çıkarılır, Bala katılır, Yemeği yapılır, Lapası ilgili yere konur	Mide ve bağırsak problemleri, kanser, hücre yenileyici, anne sütü artırıcı, demir eksikliğini giderir, şeker hastalığı, iltihapsöktürücü, ödem tedavisi, romatizma, kellik ve saç dökülmesi, egzema, sedef, cilt rahatsızlıkları, rahim kanseri, basur, dolaşım, iç hastalığı, kalb rahatsızlığı, nefes darlığı, zeka geliştirici, şeker hastalığı, ağrı kesici, guatr, prostat, böbrektaşı ve idraryolları rahatsızlıkları
VITACEAE <i>Vitis vinifera</i> L.	Üzüm	Meyve, çekirdek	Sirkesi içilir, çiğ yenir.	Kalp damarları, kılcal damarları açar, zekayı artırır, Anne sütünü artırır

4. Sonuçlar ve tartışma

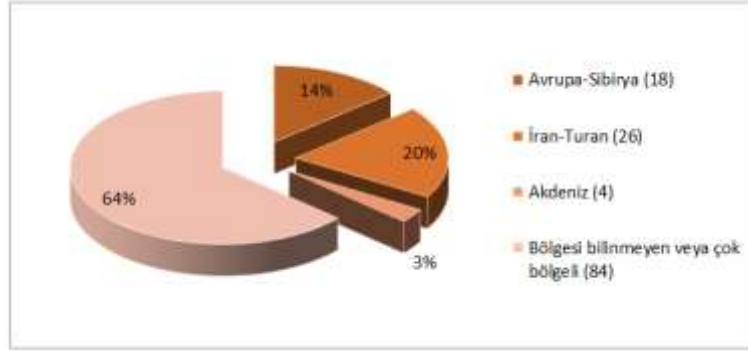
2013 yılı Eylül ve 2014 yılının Ağustos ayları arasında Kelkit ilçe merkezi ve köylerinde yetişen tıbbi bitkilerin etnobotanik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada toplam 39 familyaya ait 132 bitkinin yöresel adları, kullanılan kısımları ve tıbbi kullanımları belirlenmiştir.

Bitki taksonlarının familyalara göre dağılımı incelendiğinde ilk beş familya; Rosaceae 19 takson (%14), Asteraceae 17 takson (%12,9), Lamiaceae 14 takson (%10,6), Apiaceae 7 takson (% 5) ve Orchidaceae 6 takson (%4,5) şeklindedir (Şekil 1).

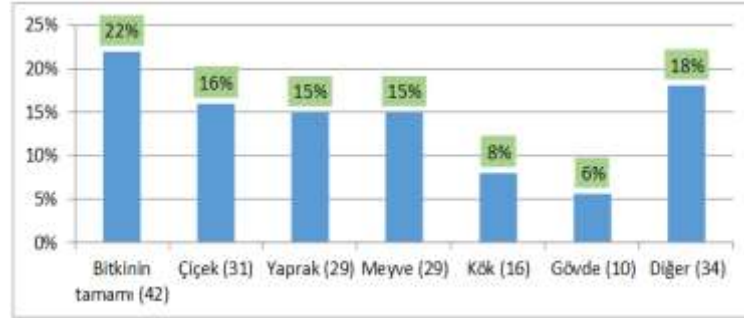
Şekil 1. Bitki taksonlarının familyalara dağılımları

Bitki taksonların fitocoğrafik bölgelere dağılımı; İran-Turan 26 (% 19,7), Avrupa-Sibirya 18 (% 13,6), Akdeniz 4 (% 3) ve bölgesi bilinmeyen veya çok bölgeli 84 (% 63,6) takson şeklinde bulunmuştur (Şekil 2; Tablo 2). Toplam 11 taksonun (% 8,3) ise Türkiye'nin endemik bitkilerinden olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

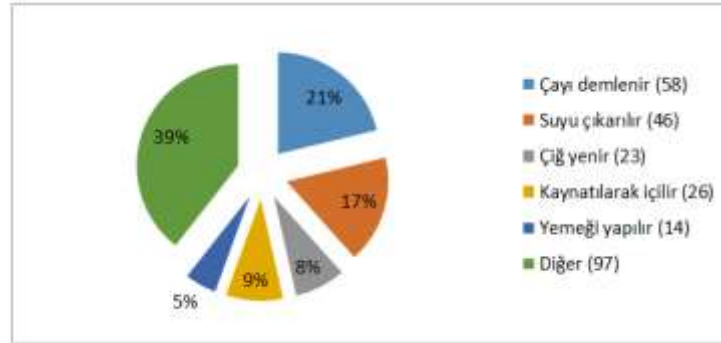
Şekil 2. Bitki taksonlarının fitocoğrafya bölgelerine dağılımları

Bitkilerin kullanılan kısımları kullanım oranına göre sırayla şu şekildedir; Bitkinin tamamı 42 (% 22), çiçek 31 (%16) yaprak ve meyve 29 (% 15), kök 16 (%8), gövde 10 (% 5) ve diğer kısımları 34 (% 18)'tür(Şekil 3).

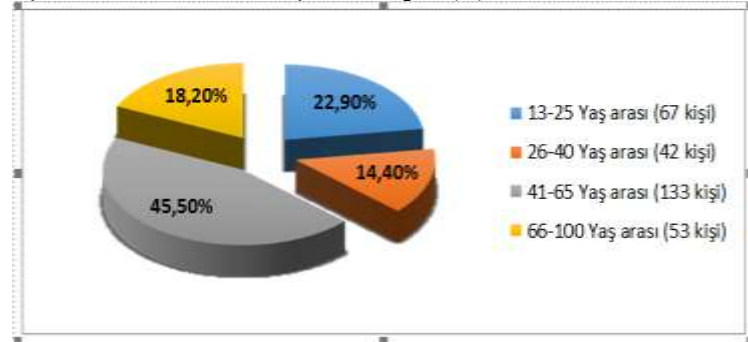

Şekil 3. Bitkilerin kullanılan kısımları ve oranları

Bitkilerinin kullanım yöntemleri sırası ile şu şekildedir; 58 bitki çayı demlenerek (% 21), 46 bitki suyu çıkarılarak (% 17), 26 bitki kaynatılarak (% 9), 23bitki çiğ tüketilmek suretiyle (%8), 14 bitki yemeği yapılarak (%5), 13 bitki gargara yapılarak (%5), 4 bitki yağı çıkarılarak (%1)ve 91 bitki diğer yöntemlerin uygulanarak(%33) kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil4). Görüşme yaptığımız kaynak kişilerin (292 kişi) yaş aralıkları ve oranları; 13- 25 yaş arası 67 kişi (%22,9), 26- 40 yaş arası 42 kişi (%14,4), 41- 65 yaş arası 133 kişi (%45,5), 66- 100 yaş arası 53 kişi (%18,2) şeklindedir (Şekil5).

Şekil 4. Bitkilerin kullanım şekillerine göre (%) oranları

Şekil 5. Kaynak kişilerin yaş aralıkları ve oranları

Çalışma sırasında görüştüğümüz 292 kişinin (Ek 1) eğitim durumu şu şekildedir; ilkokul mezunu 113 (%39) kişi, ortaokul mezunu 25 (%8,6) kişi, lise mezunu 62 (%21,4) kişi, üniversite mezunu 30 (%10,3) kişi ve herhangi bir okula gitmeyen 60 (%20,7) kişidir. Araştırmalar neticesinde, yöre halkından özellikle 41- 65 yaş arasında olanların (133 kişi) konuyla ilgili bilgi birikiminin daha iyi olduğu ve bitkileri daha sık kullandığı belirlenmiştir. 66- 100 arası yaşta kişilerin bitkileri tarif ederken sadece sıfatlara yönelik bilgileri vermesi kayda değerdir. Görüşme yaptığımız kişilerin verdikleri bitkilerle ilgili bilgiler bizzat kendileri tarafından kullanılmış veya çok yakınları tarafından kullanılmıştır. Kişilerin verdikleri bilgileri genellikle aile büyüklerinden veya yakın çevrelerinden öğrendiklerini bildirmişlerdir. Kaynak kişilere ulaşmak için bazı okullarda öğrencilerle yaptığımız anketlerde 7. sınıftan 12. sınıfa kadar her kesimden öğrenciye anket uygulanmıştır. Hem bu anketler hemde 13-25 yaş arası kişilerle yaptığımız görüşmeler neticesinde gelecek neslin bitkileri ve doğal hayatı değerlendirme konusunda duyarlı olmaları geleceğimize adına ümit vericidir. Bir diğer hususta yapılan gözlemlere göre tıbbi bitkilerin kullanımlarının ulaşımına göre değişmesidir. Şehir merkezine veya hastahanelere ulaşımın kolay olduğu köylerin daha çok modern tıbbi kullandığı, şehre uzak olan ve ulaşımın zor olduğu köylerin geleneksel yöntemleri ve doğal bitkileri daha çok kullandıkları belirlenmiştir. Çalışma sonucu elde ettiğimiz verilere göre Kelkit yöresinde halk bitkileri genellikle mide ve sindirim sistemi rahatsızlıklarında (47 bitki), astım, bronşit, öksürük ve gribal enfeksiyonlarda (45 bitki), iltihapları dağıtmak ve kurutmak amacıyla (45 bitki), böbrek taşı ve rahatsızlıklarında (25 bitki) ve şeker hastalığında (21 bitki) kullanılmaktadır. Tedavi amacıyla en fazla kullanılan bitkiler dikkate alındığında bilgi veren kişi sayısına göre kuşburnu (*Rosa montana* subsp. *woronowii*, *Rosa villosa* subsp. *mollis*) meyveleri soğuk algınlığı için kullanılır (16 kişi), mide rahatsızlıkları (8 kişi); düğün çiçeği (*Ranunculus constantinopolitanus* veya *Ranunculus repens*) romatizma ve iltihaplı yara için (15 kişi); aluç (*Crataegus tanacetifolia*, *Crataegus orientalis* subsp. *orientalis*) meyvesi şeker hastalığı, tansiyon (13 kişi), nefes darlığı (12 kişi); papatya (*Anthemis tinctoria* var. *tinctoria*, *Anthemis cretica* subsp. *umbilicata*, *Tripleurospermum callosum*, *Tripleurospermum melanolepis*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Tripleurospermum transcaucasicum*) çiçekleri üst solunum yolu rahatsızlıkları (13 kişi); ebe gümece (*Malva neglecta*) çıban ve iltihaplı yara için (10 kişi) ve iltihap sökücü (6 kişi); bağ yaprağı (*Plantago major* ve *Plantago media*) iltihaplı yara için (8 kişi); kekik (*Thymus sipyleus* subsp. *sipyleus*) soğuk algınlığı için (9 kişi); hava cıva (*Alkannatinctoria*) kökü öksürük için (8 kişi), şeker otu (*Satureja hortensis*) şeker hastalığı için (6 kişi); ısırgan (*Urtica dioica*) kanser için (6 kişi) kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında bitkilerin tıbbi amaçla kullanımları sırasında görülen yan etkileri de belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşülen kişiler tarafından toplam 32 bitkinin yan etkilerinin olduğu (Tablo 1) belirtilmiştir. Bitkilerin en sık görülen yan etkileri arasında alerji, böbrek tahribatı, kabızlık, bulantı, mide rahatsızlığı, yüksek tansiyon, kalp çarpıntısı ve obezite yer almaktadır.

Bitkilerden bazılarının ilginç kullanımları şu şekildedir; *Cichorium intybus* (Çıtlankuş) bitkisinin çayı demlenir. Bu bitkinin çay kanı sulandırır, kalp damarlarını açar, kalp rahatsızlığı için faydalıdır. *Helichrysum plicatum* subsp. *plicatum* (Yayla çiçeği) yeni doğan çocukların banyo suyuna katılır; sarılık için faydalıdır. *Tragopogon buphthalmoides* var. *buphthalmoides* veya *Tragopogon dubius* (yemlik) mide ve bağırsaktaki kılı döker. *Alkannatinctoria* (Havacıva) kökü tereyağına katılır, yağda çözünür, merhem (yörede el hamuru denir) gibi olur ve yaralara sürülür, yara, çıban ve yanıkları iyileştirir. *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* (Ardç) meyvesi kanser tedavisinde kullanılır. *Euphorbia seguieriana* veya *Euphorbia cardiophylla* (Sütleğen) sütü suyu temizler. *Astracantha gumifera* (geven) bitkisi dövülerek hayvan yemine katılır, hayvanın sütünü artırır. *Hypericum elongatum* ve *Hypericum scabrum* (kantaron) suyuyla banyo yapılmaktadır zindelik verir. *Juglans regia* (Ceviz) yaprağı dövülüp saça sarılır, kellik tedavisi için faydalıdır. *Teucrium polium* (Sancı otu) Sancıyı kesmek için kullanılır. *Malva neglecta* (Ebe gümece) Lapası avret yerine konur, kadın hastalıklarında iltihabı söker. *Plantago major* veya *Plantago media* (Sinirli ot, bağ yaprağı) lapası yeni doğum yapan kadınlarda göğüse koyulunca süt düğümünü çözer. *Ranunculus constantinopolitanus* veya *Ranunculus repens* (sarı çiçek, düğün çiçeği) çiçeği ağrıyan yere koyulur, iltihaplı yarayı patlatır, patlayan yaranın üzerine bağ yaprağı (*Plantago major* veya *Plantago media*) konur yarayı iyileştirir. *Pinus sylvestris* (Çam) reçinesi; kireçleme, romatizma, bel fitiği, diz ağrısı, şeker hastalığına iyi gelir, Balgam söker, iltihaplı yarayı iyileştirir. *Rumex crispus* (Evelik) yaprağını çiğ olarak yemek sedef hastalığına faydalıdır. *Prunus armeniaca* (Kayısı) meyvesi demir bir sacın üzerine koyup ısıtılır, ağrıyan yere konur, ağrıyı dindirir. *Hyoscyamus niger* (Batbat otu) tohumu kaynar suya atılır, buhuru yapılır, diş ağrısına ve göz ağrısına faydalıdır. Bu bitkinin tohumu yanan ateşin üzerine atılır, çıkan dumana gözler tutulur, dumanının gözlerdeki kurdu döktüğü belirtilmiştir. *Parietaria judaica* (Çam anuğu) kısırlık tedavisi için kullanılır. Halkın sağlık için sadece bir bitkiden değil farklı karışım yöntemlerinden de faydalandığı gözlemlenmiştir. Bu karışımlardan bazıları şunlardır. Türk kahvesi + yoğurt karışımı yüze sürülür, cilt maskesi yapılır; Yaş maya yüze sürülür, yüz maskesi yapılır; Yoğurt suyu içilir, böbrek taşını düşürür; Aspirin + Limon suyu + Zeytinyağı karıştırılır, kireçlenmelerde eklemlere sürülür; Çökelek suyu mide ağrılarını dindirir, safrakesesi taşlarını ve böbrek taşlarını düşürür; Limon suyu + şeker yüksek tansiyonun tedavisi için içilir. Kelkit ilçesinde Kandemir ve ark. (2012) tarafından yapılan floristik çalışmada bazı etnobotanik veriler de kaydedilmiştir. Bu çalışmada çalışmamızın verilerinden farklı olarak kaydedilen bilgiler şunlardır; Apiaceae familyasından *Ferulago pauciradiata* gövdeleri taze iken kırılıp aroma vermesi için turşulara katılır. Apiaceae familyasından *Chaerophyllum* ve *Conium* türleri prostat için kullanılır. Bu türlerin yaprakları çiğ olarak yenir. Ancak bu bitkilerin rasgele tüketilmesi zehirlenmelere neden olabilir. Asteraceae familyasından *Achillea biebersteinii* bitkisinin yaprakları ve alt kısımları ezilerek kesik ve yaraların üzerine konulur, hem kanama durdur hemde yaranın iyileşmesi hızlandırılır. Rosaceae familyasından *Alchemilla* türlerinin lapası yara ve yanıkların üzerine kapatılır, yara ve yanık iyileşir. Rosaceae familyasından *Agrimonia eupatoria*'nın yaprakları mide rahatsızlıkları için çiğ olarak ve çayı demlenerek tüketilir. Scrophulariaceae familyasından *Euphrasia* türlerinin yaprakları mide rahatsızlıkları için çiğ olarak ve çayı demlenerek tüketilir.

Çalışmamız sonucunda elde edilen verilerle Kelkit'te ve Kelkit'e yakın alanlarda yapılan diğer çalışmalar karşılaştırılmıştır (Tablo 3). Tıbbi amaçlı kullanılan bitki sayısında Köse Dağları (Kandemir ve Beyazoğlu, 2002) 195 taksonla ilk sıradadır. Çalışmamız 132 taksonla ikinci sıradadır. En az tıbbi bitki taksonu İseliça (Özgen ve Coşkun, 2004)'da belirlenmiştir. Çalışmamız ile diğer çalışmalarda ortak olarak bulunduğu bitkilere bakıldığında en fazla ortak taksonun (41 takson) Köse Dağları'nda bulunduğu belirlenmiştir. Bu çalışmanın akabinde 31 takson ile Üzümlü çalışması gelmektedir. Ortak takson sayısı en az olan çalışma ise İlica (Özgen ve Coşkun, 2004)'dır.

Çalışmamızda daha önce ilçede veya yakın alanlarda yapılan çalışmalarda geçmeyen 51 taksonun tıbbi kullanımları ilk kez belirlenmiştir. Bu taksonlar: *Daucus carota*, *Pimpinella corymbosa*, *Anthemis cretica* subsp. *umbilicata*, *Helianthus tuberosus*, *Helichrysum plicatum* subsp. *plicatum*, *Onopordum bracteatum* var. *bracteatum*, *Taraxacum cretiforme*, *Tragopogon dubius*, *Tripleurospermum callosum*, *Tripleurospermum melanolepis*, *Tripleurospermum parviflorum*, *Tripleurospermum transcaucasicum*,

Tablo 3. Çalışma sonuçlarının çalışma alanımıza yakın bölgelerde yapılan çalışmalarla karşılaştırılması

Çalışma	Tıbbi bitki sayısı	Ortak takson sayısı
Kelkit (Gümüşhane) Aktarları (Korkmaz ve Karakurt, 2014)	102	26
Köse Dağları (Gümüşhane)(Kandemir ve Beyazoğlu, 2002)	195	41
Üzümlü (Erzincan) (Korkmaz ve Karakuş, 2015)	64	31
Ergan Dağı (Erzincan) (Korkmaz ve Alparslan, 2014)	56	24
Ilıca (Erzurum) (Özgen ve Coşkun, 2004)	52	8
Hayrat (Trabzon) ve Kalkandere (Rize) (Sağiroğlu ve ark., 2012)	58	18

Brassica var. oleracea capitata, Hesperis schischkini, Raphanus sativus, Spinacia oleracea, Ipomoea purpurea, Cucurbita moschata, Euphorbia seguieriana, Euphorbia cardiophylla, Astracantha gummifera, Securigera orientalis, Hypericum elongatum, Micromeria cristata subsp. orientalis, Salvia candidissima subsp. candidissima, Salvia rosifolia, Salvia syriaca, Stachys lavandulifolia var. glabrescens, Alcea apterocarpa, Syringa vulgaris, Glaucium grandiflorum var. grandiflorum, Papaver dubium, Triticum vulgare, Rumex tuberosus subsp. horizontalis, Portulaca oleracea, Ranunculus constantinopolitanus, Ranunculus repens, Alchemilla sp., Alchemilla minusculiflora, Cydonia vulgaris, Malus domestica, Prunus divaricata, Pyrus elaeagnifolia subsp. kotschyana, Rosa montana subsp. woronowii, Rosa villosa subsp. mollis, Galium boreale, Galium incanum subsp. elatius, Salix wilhelmsiana, Verbascum thapsus, Capsicum annuum, Parietaria judaica'dır.

Geçmişten günümüze kadar ulaşan bu değerli bilgilerin kaybolmaması ve gelecek nesillere aktarılması oldukça önemlidir. Artık insanlar hastalıkların tedavisinde doğal bitkilere yönelmekte olduklarından sağlık için destekleyici rolü olan bitkileri daha çok kullanmaya başlamışlardır. Ülkemiz muazzam bir bitki çeşitliliğine sahip olduğundan doğal bitkilerimiz tıbbi bitki ihtiyacımızı fazlasıyla giderebilecek potansiyeldedir. Türkiye'de çok fazla ortaya çıkarılmamış olan etnobotanik veriler daha ziyade hiç çalışılmamış bakır alanlara öncelik verilerek yapılmalı ve yeni veriler kayıt altına alınarak topluma aktarılmalıdır. Bu bilgi aktarımı hem halkın doğal bitki kullanımını artıracak hem de yeni iş imkanları oluşturacaktır. Ayrıca bu bilgileri, yeni nesillere yazılı olarak miras bırakmak bu kültürün korunmasında büyük önem arz etmektedir. Kelkit'in farklı fitocoğrafya bölgeleri arasında geçiş alanı konumunda olması alanın bitki çeşitliliğini artırmıştır. Artan bu bitkisel çeşitlilik neticesinde halkın bitki kullanımının da arttığı görülmektedir. Kelkit'de yapılan bu ilk etnobotanik çalışmanın, Kelkit yöresinde yürütülecek folklorik, sistematik ve farmakolojik çalışmalar için değerli bir kaynak, diğer yandan farklı yörelerde yürütülecek benzer çalışmalara esin kaynağı olması umulmaktadır..

Teşekkür

Çalışmalarımız sırasında yardımlarını esirgemeyen yöre halkına ve çalışmamızı EÜBAP-140613-0027'nolu proje ile finansal olarak destekleyen Erzincan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne çok teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Aydın, S. 2004. Anadolu Diyagonali: Ekolojik Kesinti Tarihsel-Kültürel bir Farklılığa İşaret edebilir mi?. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*. 17: 117-137.
- Başaran, S. 2003. Elmalı Yöresinde Doğal Olarak Yetişen Bazı Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. *Batı Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Dergisi*. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No:211, Sayı:5, Antalya.
- Baytop, T. 1999. Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.
- Davis, P.H., 1965-1985. *Flora of Turkey and The East Aegean Islands*, Vol. 1-9, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., Adıgüzel, N. 2000. *Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı (Eğretli ve Tohumlu bitkiler)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ankara.
- Heinrich, M., Barnes, J., Gibbons, S., Williamson, E.M. 2004. *Fundamentals of Pharmacognosy and Phytotherapy*. Churchill Livingstone, Edinburgh.
- Graham, L.E., Graham, J.M., Wilcow, L.W. 2008. *Bitki Biyolojisi*. Çeviri Editörü: Kani Işık, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T. and Başer, K.H.C. 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*. Vol. 11, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Kandemir, A., Beyazoğlu, O. 2002. Köse Dağları'nın (Gümüşhane) Tıbbi ve Ekonomik Bitkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 6/3: 148-157.
- Kandemir, A., Osmalı, E., Korkmaz, M., Yolcu H., Bayram, B. 2012. Kelkit Florası Görücüye Çıktı. *Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DOKA) ve T.C. Kelkit Kaymakamlığı Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Kelkit, Gümüşhane*.
- Kelkitliler. 2013. Kelkit hakkında bilgiler. <http://www.kelkitliler.com>
- Korkmaz, M., Alparslan Z. 2014. Ergan Dağı (Erzincan)'nın Etnobotanik Özellikleri. *Bağbahçe Bilim Dergi*. 1 /3: 1-31.
- Korkmaz, M., Karakurt E. 2014. Kelkit (Gümüşhane) Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 8/3: 60-80.
- Korkmaz, M., Karakuş, S. 2015. Traditional Uses of Medicinal Plants of Üzümlü District (Erzincan, Turkey). *Pakistan Journal of Botany*. 47/1: 125-134.
- Özhatay, N. 2006. Türkiye'nin BTC Boru Hattı Boyunca Önemli Bitki Alanları. BTC Co, İstanbul.
- Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S. 2005. Türkiye'nin 122 önemli Bitki Alanı. WWF Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, İstanbul.
- Özgen, U., Kaya, Y., Coşkun, M., 2004. Ethnobotanical Studies in The Villages of The District of Ilıca (Province Erzurum), Turkey. *Economic Botany*. 58/4: 691-696.
- Sağiroğlu, M., Arslantürk, A., Akdemir, Z. K., Turna, M. 2012. An ethnobotanical survey from Hayrat (Trabzon) and Kalkandere (Rize/Turkey). *Biological Diversity and Conservation*. 5/1: 31-43.
- The Plant List. 2015. International Plant Name Index. www.theplantlist.org. Yıldırım, S. 2004. Etnobotanik ve Türk Etnobotanigi. *Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi*. 17: 175-193.

(Received for publication 16 November 2015; The date of publication 15 December 2015)